

“...ถ้าจะให้กล่าวสั้น ๆ ว่าชอบอะไรในละครสังคิต
คงตอบได้ว่า ชอบทั้งเพลง ตัวละคร ความคิด
ในการล้อเลียนสังคมและสำนวนภาษา...”

เรื่องสนุก ๆ ในละครสังคิต

นิดา มีสุข*

เมื่อครั้งที่ผู้เขียนศึกษาบทละครสังคิต เพื่อนร่วมงานบางคนเห็นผู้เขียนใช้เวลาศึกษานานมาก โดยที่บางทีก็นั่งอ่านบทละครเฉย ๆ ไม่ได้เขียนอะไรเลย อ่านไปก็ยืมไป วันหนึ่งเพื่อนคงอดรันทดไม่ได้ถึงถามว่าที่ผู้เขียนศึกษาบทละครสังคิตนั้น เพราะชอบละครสังคิตจริง ๆ หรือ และชอบอะไรในละครสังคิต

ผู้เขียนตอบในทันทีว่าชอบ ชอบจริง ๆ ส่วนที่ถามว่าชอบอะไรในละครสังคิตจำได้ว่าตอบไปว่า ชอบเพราะอ่านสนุก ขำดี

หลังจากนั้น ผู้เขียนกลับมาทบทวนว่าทำไมจึงปักใจกับละครสังคิตนัก ชอบมาตั้งแต่สมัยยังเรียนหนังสืออยู่ทีเดียว

ผู้เขียนรู้จักละครสังคิตครั้งแรกในวงดนตรีไทยเวลามีเจ้าภาพหาไปเล่นในงานมงคลสมรสเพลงหนึ่ง ที่มักจะเล่นเสมอคือ ดับวิวาหพระสมุท เพลงจากละครสังคิตเรื่องวิวาหพระสมุท เพลงนี้เป็นเพลงดับ รวม 3 เพลง คือคลื่นกระทบฝั่ง บังใบและแขกสาหร่าย เนื้อเพลงเป็นการโต้ตอบ เกี่ยวกับพราสีกันระหว่างอันตร พระเอกรูปหล่อ กับ อันโตรเมตา นางเอกผู้แสนสวย ถ้อยคำหวานซึ้ง ทำนองไพเราะจับใจ ความตอนนั้นกล่าวถึง อันตรซึ่งยืนอยู่ใต้หน้าต่างห้องของอันโตรเมตา ร้องเพลงเพื่อให้นางเย้ยหน้าต่างออกมาพบโดยกล่าวเปรียบอันโตรเมตา ว่านางเป็นเหมือนแสงสว่างในชีวิตที่เหนือกว่าแสงสว่างใด ๆ ความตอนหนึ่งว่า

ถึงกลางวันสุริยันแจ่มประจักษ์

ถึงราตรีมีจันทร์อันอำไพ

อวดวงสุริยศรีของพี่เอย

ขอเชิญจันทร์แจ่มกระจ่างกลางสกล

ไม่เห็นหน้างลักษณะยิ่งมิดใหญ่

ไม่เห็นโฉมประโลมใจยิ่งมิดมน

ขอเชิญเผยหน้าต่างนางอีกหน

เยี่ยมมาให้พี่ลเือกอร่า

*อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

อันโดรเมดาฟังแล้วก็เปิดหน้าต่างออกมาและตอบไมตรีด้วยเพลงบังใบอันแสนหวานกล่าวตอบอันเผลว่า เสียงของอันเผลเปรียบเสมือนน้ำทิพย์มาชะโลมจิตใจให้ชุ่มชื้น

ถึงแม้ว่าจะสนิทสนม	ก็ผวาเมื่อสดับศัพท์เสียงพี่
ถึงดิฉันรอนรุ่มกลุ่มญาติ	เสียงเหมือนทิพย์วารีมาประพรม

เพลงสุดท้าย อันเผล กล่าวคำซึ่งแสดงความรักยิ่งรักด้วยเพลงแขกสาวรำว่า

ถ้าแม่นพี่เลือกได้ตามใจพี่	จะไปพันที่นั่นนั้นหาไม่
จะยินชมขวัญตาผู้ยาใจ	กว่าจะได้สวมกอดแม่ยอดรัก

สิ่งที่อันเผลคิดเป็นความรู้สึกในใจที่ปรารถนาในตัวนางแต่เมื่อสิ่งที่คิดนั้นจะทำให้นางเสื่อมเสียก็ไม่อาจทำได้ ทั้งนี้ก็เพราะรัก จึงจำเป็นต้องข่มใจและหาหนทางอื่น ดังความว่า

ถ้าแม่นไม่เกรงใจบิดาเจ้า	จะลักกองคั่นเยาว์จากตำหนัก
นี้หากเกรงโฉมฉายจะขายพักตร์	จึงจำหักใจคอยดูถ้อยที

ถึงแม้เพลงนี้จะเป็นเพลงที่ผู้เขียนคุ้นเคย แต่ก็ยังไม่ทำให้ติดใจ สนใจละครสังคีตมากนักเพราะเพลงไพเราะเช่นนี้มีอยู่ไม่น้อย จนกระทั่งวันหนึ่ง มีรุ่นพี่คนหนึ่ง อยากรู้เป็นนักร้องเพลงไทยมาก เพลงที่พี่คนนั้นหัดร้องคือเพลง จินหนารือ บพที่ขึ้นต้นว่า อ้าวเป็นจินศิริไลไคไม้อู้ ซึ่งเป็นบทร้องของเด็กหลี ตัวประกอบซึ่งมีกิริยา วาจา น่าขัน ในบทละครสังคีตเรื่อง วิชาวพระสมุทร นั่นแหละ เนื้อความมีอยู่ว่า เจ้าจินเด็กหลีพูดว่าเป็นคน ศิริไล โดยให้เหตุผลว่า การที่ไ้ไ้เปียวนั้นเพื่อจะบอกว่ามาจากเมืองตงฮัวซึ่งอยู่ในบังคับของอังกฤษ และผมเปียก็มีคุณอันวิเศษ คือ ใช้ชดเชยแทนก็ได้ ใช้เช็ดถ้วยชามก็ได้ และเมื่อทำผิดตำรวจก็จับตัวได้ง่ายเพราะสามารถดึงหางเปียไปได้

เพลงนี้มีเนื้อความชวนขำ แต่ยังไม่น่าขำเท่าที่ทางซึ่งแสดงถึงความพยายามร้องเพลงสนุกตลก ด้วยความตั้งใจ จริงจัง และนั่นคือสาเหตุเริ่มแรกที่ทำให้ผู้เขียนสนใจบทละครสังคีต

ความน่าสนใจของบทละครสังคีตไม่ได้มีเพียงบทของเด็กหลี อันเผล และอันโดรเมดาในเรื่อง วิชาวพระสมุทรเท่านั้น เมื่อผู้เขียนได้มีโอกาสศึกษาบทละครสังคีตทั้งหมด ทุกเรื่อง อย่างจริงจัง บางครั้งก็หลงใหลในเนื้อความที่อ่าน เพลิดเพลินจนลืมเวลา อ่านไปก็เข้าไป

ถ้าจะให้กล่าวสั้น ๆ ว่าชอบอะไรในละครสังคีต คงตอบได้ว่า ชอบทั้งเพลง ตัวละคร ความคิดในการล้อเลียนสังคมและสำนวนภาษา

ตัวละครทุกตัว มีชีวิตชีวา สัมผัสได้ ไม่ว่าจะเป็นพระเอก นางเอก ผู้ร้ายหรือตัวประกอบ ต่างก็แสดงบทบาทที่ชวนขัน สามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกขบขันได้ทั้งสิ้น

ลักษณะของตัวละครที่เห็นได้ชัดเจนคือเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหรือความคิดคล้ายคนจริง แต่เน้นให้เห็นกว่าความเป็นจริงทั้งลักษณะโลก รับหน้าที่หลายตำแหน่ง ชอบคุยโอ้อวดถึงชาติตระกูลของตน กลัวเมีย ตลอดถึงคนบางกลุ่มที่ถืออำนาจ เกรงวินัย และซื่อสัตย์รักตนเองมากกว่ารักหน้าที่

คนแรกที่น่าจะกล่าวถึงน่าจะเป็น ปูบา ขุนนางหลายตำแหน่ง จากเรื่อง มิกาโด

ตามปกติในสังคมมีบุคคลที่อาจรับหน้าที่สองตำแหน่งได้ แต่ปูบาเป็นขุนนางที่รับหน้าที่หลาย

ตำแหน่งจนนับแทบไม่ถ้วนดังเช่นความกล่าวว่า

- ปูบา : ในเวลานี้ ฉันก็ควรรับตำแหน่งผู้พิพากษาใหญ่ ผู้พิพากษารอง ข้าหลวงคลัง
ข้าหลวงนา ผู้บังคับการทหารบกทหารเรือ นายอำเภอ ผู้บังคับการกองตระเวน พลอำมรงค์
ปูบาให้เหตุผลการรับหลายตำแหน่งและรับเงินเดือนทุกตำแหน่งอย่างมีเหตุผลว่า
ปูบา : ก็ไม่มีใครจะรับตำแหน่งเหล่านี้ จะทิ้งว่างเปล่าไว้ที่ไหนได้ ฉันก็จำเป็นต้องรับ
ส่วนเงินเดือนนั้นก็ ถ้าฉันจะไม่รับก็จะทำให้เสียระเบียบทางราชการไป
ฉันก็จำใจจำต้องรับเอาไว้เสียด้วยยังงั้นเอง ที่จริงนะ ฉันไม่มีความพอใจเลยทีเดียว
แต่ได้เห็นแก่บ้านเมือง

การปฏิบัติหน้าที่ของปูบาเป็นไปอย่างไม่สับสน เมื่อโกโกซึ่งเป็นเจ้าคุณเพชรฆาตและ
ทำหน้าที่เจ้าเมืองไปด้วยปรึกษาเรื่องจะแต่งงานกับยัมยัมซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมว่าควรจะทำอย่างไรดี ปูบา
ก็เสนอให้เลือกกว่าจะปรึกษาดนในตำแหน่งใด และให้คำแนะนำตามตำแหน่งนั้น ๆ เช่น เมื่อแนะนำในตำแหน่ง
เลขานุการก็ว่า ควรทำให้สมเกียรติยศ แต่ในฐานะข้าหลวงคลังนั้นแนะนำว่าต้องระมัดระวังเรื่องการใช้จ่าย ถ้าใน
ฐานะที่ปรึกษากฎหมายแนะนำว่าให้ทำตามใจเพราะสามารถแก้ความเอาภายหลังได้ อย่างไรก็ตามปูบาเป็น
อธิบดีผู้พิพากษาศาลด้วยจึงจำเป็นต้องรักษากฎหมาย โกโกขอปรึกษากับสมุหบาญชีซึ่งก็คือปูบา คนเดิม ปูบา
เสนอว่าจะแก้ไขบาญชีเสียไม่ให้จับผิดได้ แต่ก็ยังคงมีปัญหาเพราะปูบาเป็นผู้บังคับการกองตระเวนต้องสั่งจับ
ตนเองในตำแหน่งสมุหบาญชีส่งศาลฟ้อง โกโกได้ฟังแล้วไม่รู้สึกตัดสินใจอย่างไร ปูบาจึงหาทางออกให้ว่าให้ติด
สินบนเจ้าหน้าที่ทั้งหลายที่กล่าวมานั้นให้มาก ๆ หน่อย โกโก ก็เห็นด้วยแต่ก็ยังคงมีปัญหาเพราะการ
ติดสินบนต้องระมัดระวังไม่ให้รู้ถึงกัน เมื่อทุกตำแหน่งที่กล่าวมานั้นคือปูบาคนเดียวจะไม่ให้รู้ถึงกันได้อย่างไร
มาลองฟังคำตอบของปูบาดู

- ปูบา : ไม่เป็นไร ผมได้คิดตลอดแล้วตั้งแต่แรกผมรับหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านั้น ผมเย็บถุงไว้แล้ว
สำหรับประจำตำแหน่งละถุง ๆ (ควักถุงออกมาทอด) นี่ใบนี้ของผู้บังคับการกองตระเวน
ใบนี้สำหรับอธิบดีผู้พิพากษา ใบนี้สำหรับข้าหลวงคลัง ใบนี้สำหรับข้าหลวงนา
ใบนี้สำหรับสมุหบาญชีใหญ่ ใบนี้สำหรับ...
โกโก : พอแล้ว ๆ ผมแลเห็นแล้วว่าในเมืองนี้ไม่มีผู้ใดที่จะมีความสามารถรับราชการใน
ตำแหน่งต่าง ๆ พร้อม ๆ กันมากเช่นตัวคุณ...

อ่านมาถึงตรงนี้จะเข้าใจลักษณะของปูบาแล้ว แต่ปูบาก็ไม่ได้โลกเสมอไป มีบ้างเหมือนกันที่ปูบา
ปฏิเสธ ลองอ่านความตอนนี้ดู

- โกโก : ความลำบากของคุณมันจะมาสู้ความลำบากของผมได้หรือ การตัดหัวตัวเองนี้ผม
เห็นเป็นของลำบากกว่าอะไร ๆ ทั้งหมด
ซูเย : ก็นั่นแหละขอรับ ถ้าคุณหาใครแทนได้ละก็
โกโก : หาตัวแทนหรือ อ้อ ได้ซิไม่ยากเลย ท่านปูบา ผมขอตั้งท่านเป็นผู้แทนตัวข้าพเจ้าในเรื่องนี้
ปูบา : ไหน จะให้ผมรับหน้าที่เพชรฆาตแทนนะหรือ

โกโก : ไม่ใช่ ๆ ขอให้ถูกตัดหัวแทนนะ

ปูปา : ผมก็เต็มใจหรอกแต่เดี๋ยวนี้มีคนเขามาว่าผมมันกว่าผมนะเที่ยวปุมปามรับไม่ว่าตำแหน่งใด เพราะฉะนั้นในครั้งนี้นะผมต้องหักอกหักใจตัดความโลภของผมเสียครั้งหนึ่ง

ความสนุกสนานเช่นนี้มีใช้มีเฉพาะปูปาเท่านั้น ลองมาดูเจ้าคุณตะเลาเปา จากเรื่องวังใต้ ดูบ้าง เจ้าคุณเป็นผู้ดีแปดสาแหรก ต้นตระกูลของท่านเจ้าคุณจกกันต่อ ๆ มาถึงยี่สิบชั่วคนก่อนกำเนิดโลก สืบนับเนื่องขึ้นไปได้ว่าเป็นแมลงกะพรุนทีเดียว

ตะเลาเปา... ฉันทะเป็นผู้ดีแปดสาแหรกนักเที่ยวนะ คนโดยมากถ้านับชั่วโคตรของตัวขึ้นไปได้ เพียงถึงเล้าเปีหรือกวอนอุเท่านั้นก็พอใจแล้ว ฉันทะนับ วงษ์เนื่องติดต่อกันไปได้ไกล พิลึก ในตำนานวงศ์ของฉันทะมีจดชื่อกันต่อ ๆ ลงมาถึงยี่สิบชั่วคนแล้ว จึงได้มี หมายเหตุไว้ว่าโลกย์ได้บังเกิดขึ้น เพราะฉันทะวงศ์ของฉันทะเกิดก่อนโลกนี้ถึงยี่สิบชั่วคน เที่ยวตะ ตั้งแต่นั้นมาก็สืบเนื่องกันมาไม่มีขาดตอนเลยเที่ยว

เกี่ยมซึ่งดี : ก็ท่านต้นวงศ์ของไต่เท่านั้นชื่อไร ขอรับ

ตะเลาเปา : แกจะชื่ออะไรก็ไม่รู้ ฉันทะรู้แต่ว่าแกเป็นแมลงกะพรุน

แพตเทต ในเรื่องหนามยอกเอาหนามบ่งซึ่งมีตำแหน่งเป็นนคราภิบาล ก็น่าสนใจไม่น้อย แพตเทตเป็นคนกลัวเมีย ความพยายามที่จะแสดงความไม่กลัวออกมาทำให้ผู้อ่านเห็นขัน ดังตัวอย่าง

แพต : (วางภูมิ) มาร์ทา, ขออย่าให้หล่อนลืมนะ ! ในเวลาที่อยู่ในบ้านในเรือนหล่อนจะทำอย่างไรฉันยอมได้, เพราะเมื่ออยู่ในบ้านฉันเป็นแต่เพียงผ้าหล่อน, แต่พอออกพ้น ประตูบ้านออกมาแล้ว ฉันเป็นนคราภิบาล, ไม่มีใครจะโตไปกว่าฉันได้, เพราะฉะนั้น การที่หล่อนจะมารับงานฉันในกลางเมืองเช่นนี้นะมันมีความผิดฐานประทุษร้ายผู้ปกครอง ต้องด้วยมาตรา 9876

มาร์ทา : บ้า

แพต : ที่หล่อนว่าฉันเช่นนี้ ครั้นว่าฉันจะได้ยินก็จะต้องเอาโทษหล่อน, เพราะฉะนั้นฉันต้อง ทำเป็นไม่ได้ยิน

มาร์ทา : อูะ ! แกนี่น่ารำคาญเต็มทีแล้ว. เดียวก็ (เงื้อ)

แพต : เงื่อง่า, ต้องด้วยมาตรา 9877, แต่ฉันไม่เห็นดอก ! ไม่เห็น ๆ ! (รีบเดินเข้าโรง)

ความพยายามรักษาหน้าของนคราภิบาลไม่เป็นผลสำเร็จเพราะภรรยาไม่ให้ความร่วมมือ ในที่สุด แม้แต่พูดเถียงกัน นคราภิบาลก็ไม่อาจชนะได้ จึงต้องรีบเดินหนีไปเพราะนคราภิบาลยกเอากฎหมายมาอ้าง แต่ภรรยาก็ยกมือ

ตัวละครในเรื่องหนามยอกเอาหนามบ่งที่น่าสนใจอีกคนหนึ่งก็คือ ท่านผู้บังคับการทหารม้าที่ 28 ท่านผู้นี้ยึดมั่นในอำนาจบังคับบัญชาและเคร่งวินัยมาก ทหารได้บังคับบัญชาทุกคนต้องมีวินัย ทำตามคำสั่งโดย ไม่มีสิทธิคิด คำพูดที่ท่านมักจะพูดเสมอก็คือ ทหารไม่มีหน้าที่คิด

การออกคำสั่งก็น่าสนใจมาก ท่านสั่งให้รับประทานอาหารพร้อมกัน เมื่ออิ่มแล้วสั่งให้สูบบุหรี่ บังเอิญพลทหารคนหนึ่งไม่สูบบุหรี่โดยให้เหตุผลว่าเมาบุหรี่แต่ท่านไม่อนุญาต ดังนั้นพลทหารนั้นจึงต้องสูบบุหรี่ ในที่สุดก็เมาบุหรี่และจะอาเจียน ท่านผู้บังคับการออกคำสั่งดังนี้

บู๊ต : ขอรับ ! (หันไปพูดกับสมิท, ซึ่งเวลานี้แสดงกิริยาลิ้นลมมากขึ้น, จนพูดไม่ใคร่ออก, แล้วจึงหันมาพูดกับผู้บังคับการต่อไป.) สมิทว่าจะไปหานายแพทย์เห็นจะไม่ทัน เพราะจะอาเจียนอยู่เดี๋ยวนี้แล้ว

ผ.บ.ก. : ฉันยังไม่ได้อนุญาต, จะอาเจียนไม่ได้

คำสั่งของผู้บังคับบัญชา ทหารต้องปฏิบัติตามอยู่แล้ว แต่คำสั่งห้ามอาเจียนก่อนได้รับอนุญาตนี้เป็นคำสั่งที่สับสนที่สุดจะปฏิบัติตามได้ ในที่สุด พลทหารสมิทก็อาเจียน จึงถูกสั่งลงโทษให้ขังบังเอิญที่นั่นไม่มีห้องขังจึงยอมให้งดโทษไว้ก่อน

พลตระเวนในเรื่องเดียวกันนี้ เป็นตัวละครอีกพวกหนึ่งซึ่งล้อเลียนลักษณะบุคคลในสังคมที่ซัดสาด มักเอาตัวรอดมากกว่าจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่

ลองมาอ่านดูว่าพลตระเวนซึ่งมีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองมีความกล้าหาญ น่ารัก อย่างไร

พวกพหลพลตระเวนผู้เจนหัด	แสนจะจัดตรวจตราทุกหน้าที่
โนยตาตั้งคอยระวังยังอยู่ดี	ดูทางหนีทีไล่ไม่รีรอ
เมื่อเห็นโจรโผนมาตั้งเท่าสู้	ก็มองดูตาแจ้วแหวแล้ววิ่งปร้อ
อายผู้ร้ายใจแข็งจะแทงคอ	ล่อนหน้าล่อราวกับแมวแล้วแจวไป

อ่านสี่วรรคแรกจะเห็นความเข้มแข็ง กล้าหาญ ชยัน แต่พออ่านสี่วรรคหลังความรู้สึกจะเปลี่ยนไป เป็นขบขันทันทีด้วยถ้อยคำ “มองดูตาแจ้วแหว” เหมือนกับไร้เตี้ยสา และความกล้าหาญที่มีก็คือ เมื่อโจรจะทำร้ายก็ไม่กลัวกลับ “ล่อนหน้าล่อราวกับแมว” แต่สุดท้ายก็พลิกความคาดหมายอีกครั้งด้วยคำว่า “แล้วแจวไป” ซึ่งแสดงว่าที่ซัดสาดมักเอาตัวรอดมากกว่าจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่

นอกจากตัวละครจะน่าขันแล้ว ความคิดในเรื่องเกี่ยวกับการล้อเลียนสังคมก็ยังน่าขัน ผู้มีอำนาจมักนิยมวางกฎเกณฑ์ให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยไม่คำนึงถึงความเป็นไปได้ และบางเรื่องเสนอวิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธีแปลก ๆ

เรื่องมิกาโด องค์มิกาโดโปรดการออกกฎหมายมาก แถมกฎหมายยังมีบทลงโทษที่น่าขันอีกด้วย ดังตัวอย่างเช่นคนใดพูดเท็จก็ลงโทษด้วยการบังคับให้พูดเท็จทั้งวันทั้งคืนห้ามพูดความจริงถ้าพูดจริงต้องถูกตบตบความว่า

แม้ผู้ใดพูดมากปากพลอดพล่อย ให้ปิดจ้อยทุกคำอย่าซ้ำได้
ให้พูดทุกเวลาตรัสไร้รั้ง แม้พูดจริงเมื่อไรตบให้บอม

ถ้าเป็นพวกขโมยให้จับไปไว้ในป่าแล้วให้ขโมยกันเอง ถ้าวันไหนไม่ขโมยให้เสียน

ส่วนไอ้พวกมือไวใจฉกาจ	ให้จับกวาดกว้านไปในไพรสณฑ์
บังคับให้ฉกชิงวิ่งราวกัน	วันใดไม่ชะโมยให้โดยดี

กฎหมายสำคัญที่ทำให้เกิดเรื่องวุ่นวายคือกฎหมายห้ามขายหนุ่มเจ้าชู้ ถ้าใครทำผิดกฎหมายให้ลงโทษประหารชีวิต ดังความว่า

อันสมเด็จพระเจ้ามิกาโด	มีพระราโชบายขยายไซ
เพื่อจะคุมชายหนุ่มทั้งหลายไว้	ให้อยู่ในความดีเป็นศรีตัว
จึงได้ ทรงบัญญัติจัดขึ้นว่า	ชายใดกล้าเกี้ยวหญิงไม่มีผัว
หรือยักคิ้วหล่วตาแตะต้องตัว	ให้เอาหัวชายนั่นเสียทันที

กฎหมายนี้ทำให้ผู้ชายชาวเมืองเดือดร้อนมาก พยายามหาทางแก้ปัญหานี้ ในที่สุดก็แก้ปัญหาด้วยการเลือก โกโก ซึ่งมีอาชีพเป็นช่างตัดเสื้อที่ทำผิดกฎหมายก่อนใครเป็นเจ้าคุณเพชฌฆาตเพื่อจะได้ไม่ต้องประหารชีวิตใครเลย

- นงกิ : (พูด) ขอนี้ผมก็ได้ยื่นเขาเล่ากันอยู่แล้ว แต่ก็แล้วยังไงล่ะขอรับ โกโกถึงได้รับตำแหน่งเจ้าคุณเพ็ชรฆาฏ
- ซูเย : คอยังไง ก็เมื่อคนจะต้องรับโทษประหารชีวิตกันบ่อย ๆ ยังงั้นก็เป็นการจำเป็นที่จะต้องตั้งเจ้าหน้าที่โดยเร็ว ท่านเสนาบดีท่านมีตราสั่งมาว่าให้พวกกรรมการและหัวหน้าราษฎรประชุมกันเลือกผู้ใดผู้หนึ่งขึ้นรับตำแหน่งเพ็ชรฆาฏนี้โดยเร็ว
- นงกิ : ก็ทำไมต้องเลือกเอาโกโกเป็นล่ะขอรับ
- ซูเย : มันมีเหตุชื่อนี้ โกโกเป็นผู้ที่ทำผิดพระราชบัญญัติ ควรจะต้องรับพระราชอาญาถึงตายก็คนอื่น ๆ ก็ยังมีอยู่อีกหลายคนที่ได้ทำผิดเช่นเดียวกัน หรือที่จะทำอีกต่อไปภายหลังเป็นธรรมดาผู้ที่ทำผิดก่อนจะต้องรับโทษก่อนไม่ใช่หรือ แล้วจึงให้รับกันเป็นลำดับไปถึงจะเป็นยุติธรรม ถูกไหมล่ะ
- นงกิ : ก็ชอบกลอยู่
- ซูเย : เพราะยังงั้น ก่อนที่เจ้าคุณโกโกจะตัดหัวใครในเรื่องนี้ก็ควรจะต้องตัดหัวตัวเองเสียก่อนถึงจะถูกระเบียบ จริงไหมล่ะ
- นงกิ : ยังงั้นก็แปลว่า โกโกเลยไม่กล้าประหารชีวิตใครนะซี
- ซูเย : ดูท่าทางจะเป็นเช่นนั้น

จากปัญหาแรกที่องค์มิกาโดออกกฎหมายห้ามผู้ชายเจ้าชู้ทำให้ชาวเมืองคิดแก้ปัญหาด้วยการแต่งตั้งให้ผู้ทำผิดกฎหมายก่อนคนอื่นเป็นเจ้าคุณเพชฌฆาต เพื่อจะได้ไม่มีใครต้องถูกลงโทษ และเมื่อองค์มิกาโดเร่งรัดให้มีการลงโทษตามกฎหมาย เจ้าคุณเพชฌฆาตซึ่งไม่กล้าประหารชีวิตตนเองต้องหาวิธีแก้ปัญหานี้ด้วยการหาคนมารับโทษประหารชีวิตแทนตน คนที่ยอมถูกประหารชีวิต โดยแลกกับการแต่งงานกับบุตรบุญธรรมของเจ้าคุณเพชฌฆาตกลายเป็นสมเด็จพระยุพราชซึ่งหลบหนีสาวแก่กะดิดจะที่ดินจะต้องแต่งงานด้วยเนื่องจากกฎหมายเดียวกันนี้ เรื่องจึงยุ่ง วุ่นวายและจบลงแบบสนุก ๆ

การกล่าวถึงต้นตระกูลในเรื่องวังต้นนอกจากจะกล่าวว่ามีกำเนิดจากสัตว์แล้ววิวัฒนาการมาโดยลำดับจนเป็นคน แต่คำอธิบายเพิ่มเติมนี้ที่น่าสนใจ

เกี่ยมซิงดี : ผมยังไม่เห็นว่าแมลงกระพุนทำไมจะวิ่งมาเป็นต้นวงศ์ของคนได้

เตเลาเปา : ฉันก็ไม่รู้ แต่เขากันยังงั้นฉันก็เชื่อ คนเรานี้นะกว่าจะเป็นคนได้ ต้องเป็นสัตว์อะไรต่าง ๆ เสียแยะเหี้ยวนะ แล้วค่อย ๆ ดีขึ้นมาทุกทีจนเป็นลิงพอเป็นลิงแล้วก็เป็นคน เพราะยังงั้นคนเราบางคนจึงยังได้มีลิงติดอยู่มากบางคนก็รูปร่างหน้าตาเป็นเค้าลิง บางคนก็เป่ลึงแต่กิริยา

การกล่าวถึงวิวัฒนาการของคนเรามากได้ยินอยู่เสมอว่า คนเราวิวัฒนาการมาจากลิง แต่การเสนอความคิดที่ว่า “คนเราบางคนจึงยังได้มีลิงติดอยู่มากบางคนก็รูปร่างหน้าตาเป็นเค้าลิง บางคนก็เป่ลึงแต่กิริยา” เป็นความคิดที่ไม่เกี่ยวกับวิวัฒนาการของคนในตอนแรก แต่เป็นการให้เหตุผลว่าเหตุใดคนจึงมีกิริยาเหมือนลิง ซึ่งเป็นการใช้คำตำหนิคนที่ไม่เรียบร้อยอย่างน่าขัน

อันเดร พระเอกในเรื่องวิวาห์พระสมุทรก็มีความคิดหลายประการที่จะทำให้ได้อันโดรเมดานางเอกในเรื่องมาเป็นคู่ครอง แต่ทุกวิธีดูมีปัญหาทั้งสิ้น ในที่สุด อันโดรเมดาก็สามารถเสนอทางออกที่มีทางเป็นไปได้ให้

อันเดร : ความคิดนี้มีหลายอย่างหลายประการนักหล่อน

อันโดร : อะไรบ้าง ?

อันเดร : อย่าง 1 ฉันนึกว่าจะยกทัพมาล้อมเมืองนี้

อันโดร : ก็แล้วอย่างไรเล่า?

อันเดร : มีข้อขัดข้องสำคัญอยู่คือ ไม่รู้จะได้กองทัพมาอย่างไร เพราะเรือของพระบิดาฉันที่มีอยู่ 3 ลำ ท่านเอาไปขายเขาเสียแล้วในระหว่างที่ฉันมาอยู่ ทางนี้

อันโดร : ก็ไปหาเช่าเรือคนอื่นเขาไม่ได้ฤ?

อันเดร : ขัดข้อง เพราะขุนคลังแกเอาเงินไปเข้าหุ้นส่วนแบงค์เสียหมด แล้วแบงค์ก็ล้มละลายเสียด้วย

อันโดร : ก็กู้เงินใครเขาไม่ได้ฤ?

อันเดร : ฉันเห็นมีคนที่มั่งเงินพอที่จะกู้ได้อยู่รายเดียวก็แต่ท่านพระบิดาของหล่อนเองเท่านั้น แต่การที่จะกู้เงินของท่านไปเช่าเรือบรรทุกกองทัพล้อมเมืองของท่านเอง ดูมันออกจะกระไร ๆ อยู่สักหน่อย

อันโดร : ถ้าเช่นนั้นทำไมไม่ตรงไปทูลพระบิดา ขอตัวดิฉันจริง ๆ

อันเดร : เออ ! จริงนะ ! ลืมนึกไปได้นี้ ! แต่หล่อนเชื่อหรือว่าท่านจะยอมยกให้?

อันโดร : ข้อนั้นดิฉันรับประกันไม่ได้แต่ก็ยังไม่มีใครได้เคยไปพูดจาขู่ขอโดยตรงเลยเพราะฉะนั้นถ้าเธอรีบไปพูดดู บางทีจะสำเร็จได้กระมัง?

ทุกวิธีที่อันเดรคิดเป็นวิธีที่ยากลำบากมีอุปสรรคทั้งสิ้น แต่สิ่งที่คนธรรมดาที่รักผู้หญิงทำกัน คือต้องไปสว่สนกับบิดาของฝ่ายหญิงกลับเป็นสิ่งที่อันเดรไม่เคยคิดถึงเลย

ความคิดต่าง ๆ ที่ตัวละครในเรื่องใช้ในการแก้ปัญหาในละครสังคมล้วนเป็นความคิดที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน แต่สะท้อนความเป็นจริงบางประการในสังคมทั้งสิ้น ความคิดเหล่านั้นจึงจับใจผู้อ่านให้รู้สึกขบขัน

การใช้สำนวนภาษาในบทละครสังคมที่ทำให้ผู้เขียนชอบก็มีหลายลักษณะ เกี่ยวกับการอธิบายให้เหตุผลของตัวละครก็น่าสนใจ ตัวละครสามารถใช้สำนวนภาษาที่ดูเหมือนชื่อ แต่แท้ที่จริงแล้วมิได้ชื่อดังคำพูด อย่างเช่นในเรื่องวิวาทพระสมุทร คอนสตันติโนสซึ่งหลงรักอันโดรเมตาไม่พอใจที่อันโดรเมตาเยี่ยมหน้าต่างออกมาพูดกับอันโดร ลองมาฟังคำอธิบายของโยฮันนิส ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของคอนสตันติโนสดู

โยฮันนิส : ...ต้องขอให้เข้าใจว่าอันโดรเขาเป็นเชื้อเจ้าต่างเมืองมา, เจ้านายของเราก็ต้องรับรอง
อย่างเป็นสัมพันธมิตรหรือญาติกันตามแบบ, อันโดรจึงได้ไปมาบ่อย ๆ ที่วัง, ก็ย่อม
จะได้มีโอกาสพูดจากับเจ้าหญิงอยู่บ้างเป็นธรรมดา

คอนสตัน : ธรรมดาทำไมต้องเยี่ยมหน้าต่างพูดกัน

โยฮันนิส : ธรรมดาคนเราที่จะพูดกันถ้ามีอะไรวางอยู่ระหว่างกลาง ก็พูดกันไม่ได้ถนัด
เพราะฉะนั้นเมื่อมีผนังตึกขวางอยู่ ก็ต้องไปโผล่หน้าต่าง

การเยี่ยมหน้าต่างพูดกันเป็นลักษณะการติดต่อในเชิงซู่สาว แต่โยฮันนิส กลับตอบโดยให้เหตุผลว่า การที่ต้องเยี่ยมหน้าต่างพูดกันนั้น ก็เพราะผนังตึกบังอยู่ทำให้สนทนากันไม่ถนัด

ความอีกตอนหนึ่งซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ฉลาดของตัวละครทั้งสองก็คือ เมื่อคอนสตันติโนสเห็นอันโดรเมตาเยี่ยมหน้าต่างออกมาพูดกับอันโดร ก็หงุดหงิด ครั้น โยฮันนิส ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทพูดด้วยก็แสดงอารมณ์ใส่ ลองฟังสำนวนของโยฮันนิสดูบ้าง ๆ

คอนสตัน : (พูดกระซอก ๆ) ไม่เห็นแปลกอะไรกว่าวันอื่น ๆ

โยฮันนิส : เอ๊ะ ! น้อย่างไรกัน? พูดด้วยดี ๆ ก็กระซอกเอาราวจะกัด เปนอะไรไปหรือเพื่อน?

คอนสตัน : เปนอะไร ๆ ทุกอย่างนอกจากตาย

โยฮันนิส : ฮือ ก็จะไม่ทำอะไรอย่างเดียว

โยฮันนิสใช้ภาษาที่น่าขันอยู่สองตอน ตอนแรกใช้คำว่า “กระซอกเอาราวจะกัด” ซึ่งเราไม่ใช้กับกิริยาของคนแต่จะใช้กับสัตว์โดยเฉพาะสุนัข และเมื่อคอนสตันติโนสตอบด้วยอารมณ์ว่า “เป็นอะไร ๆ ทุกอย่างนอกจากตาย” ก็หมดความพยายามที่จะปลอบใจจึงพูดตอบว่า “ก็จะเว้นทำไม่อย่างเดียว”

เด็กหลี ในเรื่องเดียวกันนี้ก็เป็นคนใช้ภาษาได้ฉลาด แฉแถมแกล้งอีกคนหนึ่ง ลองอ่านบทสนทนาระหว่างนายนาวาเอกไลออนซึ่งเป็นเจ้านายของเด็กหลีสอบถามเรื่องเงินซึ่งให้ไปซื้อกับข้าวดู

ไลออน : พอใช้จริงอ้ายนี้ ! ก็ถ้าเช่นนั้นเงินที่ข้าให้มาจ่ายกับข้าเอ็งเอาไปทำอะไรเสียทีไหนล่ะ?

เด็กหลี : อยู่ในกิเป่า ! (ตบกระเป่าเสื้อ)

ไลออน : เอาของข้าคืนมาสิ !

เด็กหลี : เอาได้อย่างไร? นายเท่าให้งอนเลี้ยวว่า “เด็กหลี เอ็งไปหากับข้าสิ ๆ มาให้อัวกิง”

ก็ผมซึ่งมาบอก หากับข้าสิ ๆ ไล่เลี้ยว จิเอ็งอนคิงอย่างไร?

ไลออน : ก็เอ็งไปเที่ยวข่มหมูเอาได้แล้ว ไม่ต้องใช้เงินของข้าแล้ว ข้าก็เรียกเอาเงินของข้าคืนนะลิ

เด็กหลี : ทำโลเลยกคิง? นายเท้าบอกว่าให้ไปหากับเข้า ไม่โล่บอกให้ไปซื้อ แล้วส่งจ๊อนให้กัผม
กัผมก็กลับเหมามาหากับเข้า โล่เท่าโล่จ๊อนเหลือก็เป้งของกัผมลิ

ไลออน ไม่อาจทวงเงินคืนจากเด็กหลีได้เพราะออกคำสั่งว่าให้ไปหากับเข้า ไม่ได้บอกให้ไปซื้อกับ
เข้า นี่แหละ เด็กหลี

การใช้ภาษาที่ชาญฉลาดของ เด็กหลี บ่อยรับใช้ปรากฏเสมอแทบทุกตอน เด็กหลี สามารถใช้
ภาษาได้อย่างคมคาย เช่น เมื่อมาร์โคสกับเซเลียได้ยินเด็กหลีพูดแต่ฟังไม่เข้าใจก็พูดกันว่า

เซเลีย : นั้นมันพูดหรืออะไร?

มาร์โคส : ดูเหมือนพูดหล่อน

เด็กหลีได้ยินก็เลยตอบว่า

เด็กหลี : ลูเหมื่องพวก? ใลู่พวกไล่ โล่แต่ฟัง หูไม่แตกก็ฟังพวกเอาซี

นั่นซีใครบ้างที่ดูพูดได้ มีแต่ต้องฟังทั้งนั้น จริงของเด็กหลี

จากที่เล่ามานี้เป็นเพียงแง่มุมเล็ก ๆ ที่เมื่อได้นึกถึงละครสังคีตเมื่อนั้นจะเกิดความรู้สึกตก
ขบขัน สนุกสนานเสมอ ความสนุกสนานทั้งการดำเนินเรื่อง ลักษณะกิริยาท่าทางของตัวละคร ความคิด
การใช้สำนวนภาษา รวมทั้งการเห็นแบบแผนหยิกแกมหยอกบุคคลในสังคมซึ่งมีปรากฏอยู่ทุกยุคทุกสมัย
ทั้งบทเพลงในเรื่องยังหลากรสจึงเป็นเสน่ห์ที่ทำให้บทละครสังคีตยังคงตราตรึงอยู่ในความทรงจำ